піра) → Т ("Безплідна земля"). Саме тому смерть батька Шекспірового Фердинанда презентує в поемі Еліота мотив "смерті-відродження" бога родючості.

У проаналізованому вище творі Т.С. Еліот не лише задовільнив своє "відчуття традиції", не лише закріпив "зв'язок часів", а й розробив поетику з'єднань, що сприймалася сучасниками як "шокуюча непоетичність". Елемент несподіваності, який Еліот вважав "однією з найкращих знахідок у сфері поетичного мистецтва з часів Гомера", визначає характер його образнозності. Таким чином, головна особливість поетики Т.С. Еліота полягає в майстерності поєднувати різнорідний матеріал.

Література

1. Дикарева Л.Ю. Міфопоетика метаморфози і способи її об'єктивації у художньому мовленні: лінгвосеміотичний аспект (на матеріалі прози М.В. Гоголя та М.О. Булгакова): Автореф. дис… канд. філол. наук / Київський національний університет імені Тараса Шевченка – К., 2003. – 9 с.

2. Костюк В., Денисенко В. Модерн як поле експерименту (Комічне, фрагмент, інтертекстуальність). – К., 2002. – 176 с.

3. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – М.: Наука, 1976. – 408 с.

4. Томас Стернз Еліот. Вибране. – К.: Дніпро, 1990. – 197 с.

5. Brooks C. The Waste Land: An Analysis // T. S. Eliot; A study of his writings by several hands / Ed. by B. Rajan.– N.Y., 1966. – P. 7–37.

6. Bush R. T.S. Eliot: A Study in Character and Style. – Oxford: Oxford UP, 1984. – 287 p.

7. Eliot T.S. The Complete Poems and Plays 1909–1950 / Ed. by Harcourt Brace & Company. – New York, San Diego, London, 1980. – 392 p.

УДК 811.111: 82

ТЕЛЕГІНА Н.І., ПЛИСАК Д.В.
(Івано-Франківськ)

ОСНОВНІ ЛЕКСИЧНІ, СИНТАКСИЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ГЕРОЯ (на матеріалі роману Дж. Грішема "Фірма")

У статті розглядається питання ролі мовних засобів у розкритті психологічного стану героя у художньому дискурсі на матеріалі роману Дж. Грішема "Фірма". Основна увага приділяється лексичним, синтаксичним і стилістичним засобам, що містяться у мові героїв та емоціям, які вони передають. У висновках вказується, що мовні засоби у художньому дискурсі взаємопов'язані, доповнюють одне одного та служать інтенсифікаторами емоцій героя, характер яких визначають мета та ситуація мовлення.

З розвитком суспільства відбувається і розвиток літератури, яка є певним його відображенням. Ключовою ознакою сучасної літератури залишається її психологізм. Основним засобом його розкриття у художньому дискурсі є мова. Звідси постає питання щодо мовних засобів передачі психологічного стану героїв у сучасному романі.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій свідчить про те, що в літературознавстві психологічний аспект творів активно досліджується, проте мовним засобам вираження психологічного стану героя досі приділялося недостатньо уваги. Окремі мовні засоби розкриття психологічного стану героїв згадуються у роботах В.А. Кухаренко, Ю.Д. Апресяна, В.В. Новікова, Ю.Н. Караулової, проте вони не стали основною метою їх досліджень. Відповідно неможна вказати на певні подібності чи відмінності у поглядах на це питання провідних науковців, оскільки відсутні ґрунтовні праці присвячені даному питанню. Тому метою статті є охарактеризувати основні мовні засоби вираження психологічного стану героя у художньому дискурсі. Задля досягнення даної мети були поставлені наступні завдання: визначити основні лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби передачі психологічного стану героя та характер емоцій, які вони відображають у художньому дискурсі. Об'єктом дослідження було обрано роман Дж. Грішема "Фірма", який досі ніколи не піддавався подібному аналізу.

Вибір засобів передачі психологічного стану героя у художньому дискурсі залежить від характеру мовлення, яке може належати автору, герою чи бути опосередкованим відображенням внутрішнього мовлення героя словами автора. Це пояснюється тим, що психологічний стан передбачає наявність емоцій, для кожної з яких повинен бути вказаний фактор, сприйняття чи спостереження якого їх викликає; інтелектуальна оцінка цього фактору суб'єктом емоцій; тип почуття, яке суб'єкт пере-

живає; бажання, що супроводжують емоції; зовнішній прояв емоції, включаючи фізіологічні реакції тіла, рухи, жести, міміку і мову [1, с. 53].

У своєму дослідженні ми зосередили увагу на засобах передачі психологічного стану, що містяться безпосередньо у мові героя та його внутрішньому мовленні, що передається автором. Основним завданням при передачі мови героя є збереження в художньому творі достовірності мовлення, що звучить, а це неможливо без збереження основних його характеристик: емоційності, спонтанності, ситуативності, контактності і т.п. Тому і лексичний склад, і синтаксична організація цього типу оповіді суттєво відрізняється від авторських. Автор для зображення емоцій переважно застосовує їх опис, використовує безпосередню номінацію відчуттів, які переживає герой, або ж використовує слова, які, не позначаючи емоцій, містять у власному значенні вказівку на різноманітні емоційні стани суб'єкта в момент виконання певної дії або в момент релаксації. Те, що персонаж заявляє від свого імені, є його самохарактеристикою. Незалежно від смислового змісту репліки, вона багатоаспектно характеризує мовця, виявляючи його освіченість, загальну культуру, соціальний статус, професійну належність, а головне – емоційний стан на момент мовлення. Герой виражає свої емоції, не використовуючи слів, які їх називають, а відображаючи їх у своєму висловлюванні непрямо. В романі Дж. Грішема для цього в репліку часто вводяться окличні слова, вигуки (*You, uh, mean the firm satisfies the loans?* [1, с. 57], *Aw, that's too bad.* [1, с. 95], *Aw, come on*. [1, с. 155]), або окличні, питальні конструкції (*Tarrance! Are you crazy, De Vasher*? [1, с. 44]).

Основним синтаксичним засобом передачі психологічного стану героїв в дослідженому романі є еліпсис. Еліптичні речення в романі передають діаметрально протилежні почуття. Так, у репліці *"Sure, Ollie. You betcha. He'll sign. Don't worry."* [1, с. 44] еліптичність речення у поєднанні з його змістом та графоном *"betcha"* відтворює невимушеність розмови та відсутність напруженості і передає внутрішню впевненість мовця та його переконаність у кінцевому результаті. В іншому випадку еліптичні речення: *"Sinister eyes. Knowing eyes."* [1, с. 72], передають внутрішній дискомфорт, почуття незручності і навіть страху.

До найпродуктивніших лексичних засобів передачі психологічного стану героїв у романі Дж. Грішема "Фірма" належать вульгаризми та лайливі слова. Вони є носіями сильного заряду, оскільки у тексті з'являються нечасто і не є характерними для мови героїв. Вульгаризми у романі часто використовуються у поєднанні зі сленгом ("*Dammit, Ollie, he ain't some hotshot thug who gets in the way."* [1, с. 43]). Нерідко лайливі слова підсилюють саркастичне звучання висловлювання персонажа ("Your compassion is overwhelming. I guess you think I enjoy this. Hell, I practically raised these boys*."* [1, с. 43]). У цьому випадку вульгаризм є індикатором піку емоційного роздратування. І той факт, що сарказм також передає інтенсивність негативних емоцій, робить появу вульгаризму логічною і навіть очікуваною. Для ще більшого підкреслення негативних емоцій (роздратування, зневаги, ненависті) лайливе слово в романі подається як еліптичне речення (*"…Thought every man alive was a sexist and it was her mission in life to eliminate discrimination. Super-bitch…."* [1, с. 108]). Сленг у романі Дж. Грішема "Фірма" в багатьох випадках використовується, щоб продемонструвати зневагу, зверхність, несерйозне ставлення (*"If it isn't enough, thought Mitch, then it was nice to meet you fellas."* [1, с. 8]) або ж для передачі гордості героя за власні успіхи, що підсилюється змістом речення, яке стоїть після нього (*"Yep. Not some overpriced apartment in Manhattan, but a three-bedroom house in the suburbs with a driveway and a two-car garage where we can park the BMW."* [1, с. 14]). Проте використані сленгові слова можуть і не позначати сплеску емоцій чи емоційну напругу, а навпаки вказувати на невимушеність спілкування та на відсутність переживань чи дискомфорту (*"Yeah, every rookie does it the first week."* [1, с. 95]). Усе залежить від характеру ситуації та лексики, яка її змальовує.

Найбільш виразно і яскраво психологічний стан героїв передається за допомогою стилістичних засобів (*"No one wants to find out especially with this bunch of cows."* [1, с. 22]; *"It's a cutthroat business where the weak are eaten and the strong get rich. It's a marathon. He who endures wins the gold"* [1, с. 97]). Метафори і епітети у романі "Фірма" передають усі відтінки емоційного стану, залежно від ситуації і мети спілкування. Іронія і сарказм (*"Sounds like a big fraternity."* [1, с. 27]) часто вказують на неоднозначність емоцій, приховане зацікавлення. Порівняння (*"Because alcohol and lawyers go together like blood and vampires. Most lawyers drink like fish…"* [1, с. 31]) може нести позитивне і негативне емоційне навантаження. Гіперболи, у романі, що розглядається, найчастіше передють занепокоєння і прихований страх (*"We can't eliminate a cop. They'll send in the troops."* [1, с. 44]).

В романі широко використовується паралелізм та повтори різних типів. Вони надають динаміки розвитку почуттів, сприяють нарощуванню напруги у психологічному стані героя від висловлювання до висловлювання, завдяки чому досягається високий чи екстрависокий рівень інтенсифікації почуттів. Паралелізм у прикладі (*"He wanted to speak, to explain that he deserved just one more*

chance, that the exam would be given again in six months and he would ace it, that he would not embarrass them again. A thick pain hit below the belt." [1, с. 121]) передає суміш емоцій, що близькі до розпачу і відтворюються автором, у внутрішніх міркуваннях героя. У прикладі (*"No more clunkers. No more leftovers. No more hand-me-downs," she said as she slowly shook her head.* [1, с. 15]) почуття не бурхливі, але все ж поглиблюються за допомогою паралельної конструкції і передають внутрішнє зусилля героїні усвідомити отриману інформацію.

Повтор може виражати сильну цікавість, захоплення (*"Eighty thousand, first year, plus bonuses…." // "Eighty thousand," she repeated. // "Eighty thousand, babe. Eighty thousand bucks…"* [1, с. 14]); або ж у поєднанні з іншими мовними засобами, зокрема паралелізмом і вульгаризмами, може виражати почуття страху, суміш емоцій (*"Something said run. Throw the beer bottle in the ocean. Throw the skirt in the sand. And run like hell. Run to the condo. Lock the door. Lock the windows. Run. Run. Run."* [1, с. 159]).

Психологічний стан героя виражається і через зміни характеру діалогу. Зокрема на співбесіді щодо посади юриста, головний герой ставить ультиматум (*"I want a ballpark figure or I may not come to Memphis."* [1, с. 8]). Він використовує фрази, які межують з грубістю і не відповідають вимогам ділового етикету (*"I'm afraid that's none of your business."* [1, с. 5]). Вони вказують на відчуття впевненості у собі.

У результаті наукового дослідження роману Дж. Грішема "Фірма" стає зрозуміло, що у межах тексту засоби передачі психологічного стану героя взаємодіють між собою задля досягнення прагматичної мети. Відповідно, лексико-граматичні, лексико-стилістичні та синтаксичні засоби інтенсифікації конкретного рівня, діючи окремо або взаємодіючи між собою, часто взаємопов'язані на всіх рівнях. Основним синтаксичним засобом передачі психологічного стану героїв в дослідженому романі є еліпсис. До найпродуктивніших лексичних засобів передачі психологічного стану героїв у романі Дж. Грішема "Фірма" належать вульгаризми та лайливі слова. Вульгаризми та лайливі слова часто вживаються у поєднанні зі сленгом. Найбільш виразно і яскраво психологічний стан героїв передається за допомогою стилістичних засобів (метафор, порівнянь, епітетів, іронії, сарказму). Інтенсифікують почуття і надають їм динаміки паралелізм і повтори різних типів.

У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: з метою розкриття психологічного стану героїв у романі "Фірма" Дж. Грішем використовує синтаксичні, лексичні і стилістичні засоби, найпродуктивнішими з яких є стилістичні. Лексичні, синтаксичні і стилістичні засоби мають спільну мету – інтенсифікувати передачу почуттів та емоцій героя, проте характер емоцій визначається ситуацією мовлення, його метою і інтонацією, на які в художньому дискурсі вказує автор; лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби вираження психологічного стану героя в художньому дискурсі взаємопов'язані і доповнюють одне одного, забезпечуючи більш точне і багатопланове відображення психологічного стану героя.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані в подальшому дослідженні засобів передачі психологічного стану героя в авторському мовленні, в порівнянні із тими ж засобами у мові героїв та внутрішньому мовленні героя, що відтворюється автором та особливостей і розбіжностей у їх функціонуванні.

Література

1. Апресин Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–68.

2. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Навч. посібник для студ. старш. курсів ф-тів інозем. мови. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 272 с.

3. Grisham J. The Firm. – New York: Dell Publishing Group, 1991. – 501 p.

УДК 821.161.2–31'06

ТЕНДІТНА Н.М.
(Слов'янськ)

БІБЛІЙНА ТЕМАТИКА РОМАНІВ ЄВГЕНА ПАШКОВСЬКОГО

Автор статті аналізує загальновідомі біблійні сюжети і мотиви, до інтерпретації яких звертається сучасний український письменник Є. Пашковський. Тлумачення письменником біблійної тематики розглядається у поєднанні світоглядних позицій прозаїка (психотип неоекспресіоніста) з важливими елементами художньої структури його творів.

Сучасний український письменник Є. Пашковський у своїх творах розмірковує над тим, чи можна піддавати осудові тих людей, як вирішили вмерти в цьому світі, світі, де кожен намагається